

Hoe beïnvloeden stemtesten politieke kennis?

Matthias Van Campenhout, Laura Jacobs, Joke Matthieu, Stefaan Walgrave

Beste deelnemer aan het Burgerpanel,

In de periode van 1 tot 14 april 2024 nam u deel aan een onderzoek van de Universiteit Antwerpen. We willen u vooreerst graag bedanken voor uw deelname aan ons onderzoek. We vinden het hierbij belangrijk om terug te koppelen naar jullie als deelnemers over onze eerste bevindingen. In dit rapport geven we daarom meer inzicht in de onderzoeksopzet, de wetenschappelijke achtergrond, en belichten we de eerste bevindingen.

In dit onderzoek wilden we nagaan in welke mate stemtesten bijdragen tot de politieke kennis van mensen die ze invullen. Daarom vroegen we bij alle deelnemers naar hun kennis over de standpunten van politieke partijen. Sommige deelnemers van het onderzoek werden ingedeeld in een controlegroep en vulden alleen deze vragen in, maar andere deelnemers vulden voor het beantwoorden van deze kennisvragen ook een stemtest in. Door beide groepen te vergelijken, konden we nagaan of het gebruik van de stemtest ook effectief tot meer kennis leidde.

1. Doelstelling van het onderzoek

Stemtesten zijn in Vlaanderen, maar ook in veel andere Europese landen, integraal onderdeel geworden van de campagneperiode. Zo werd De Stemtest van de VRT en Mediahuis tussen de lancering op 15 april 2024 en de verkiezingen op 9 juni 2024 ongeveer 7 miljoen keer ingevuld. Daarnaast werd voor de Nederlandse verkiezingen de Stemwijzer ruim 9 miljoen keer geconsulteerd. Naast de VRT investeerden ook tal van andere organisaties en mediabedrijven in stemtesten, wat maakt dat er een groot aanbod was.

De enorme populariteit van deze stemtesten roept bij ons als onderzoekers veel vragen op. Het onderzoek naar de invloed van deze stemtesten op gebruikers staat immers nog maar in zijn kinderschoenen, wat voor zo'n populair medium hoogst uitzonderlijk is. Dit komt doordat het erg moeilijk is om stemtesten op een wetenschappelijk gedegen manier te onderzoeken. Dit geldt zeker voor het verkrijgen van inzicht in oorzaak- en gevolgrelaties.

Anderzijds bieden deze stemtesten voor onderzoekers en andere belanghebbenden interessante opportuniteiten. In een medialandschap waar er vaak maar weinig aandacht is voor zuivere politieke informatie, zouden deze stemtesten een uitzonderlijke opportuniteit kunnen bieden om de politieke kennis van een significant deel van de bevolking (sterk) te doen toenemen. Deze kwestie is alsmaar relevanter geworden, te meer omdat bij de verkiezingen van 2024 ook jongeren vanaf 16 jaar verplicht naar de stembus dienden te trekken voor de Europese verkiezingen. Want, in tegenstelling tot wat de meeste mensen denken, is het voornaamste doel van een stemtest niet om stemadvies te geven. De reden waarom makers van een stemtest zoveel tijd stoppen in het creëren van deze tool is de kiezer (op een wat eenvoudiger manier) kennis laten maken met de concrete standpunten van de

verschillende partijen. Zo hoopt een stemtest bij te dragen aan het geïnformeerd stemmen van kiezers. Dit onderzoek wilde daarom eerst en vooral nagaan of stemtesten de mate van politieke kennis onder burgers beïnvloeden.

Maar, we willen ook verdergaan dan dat. Sommige bevolkingsgroepen zijn extra gevoelig aan tekorten in politieke kennis en zouden dus extra gebaat zijn bij een positief effect van stemtesten op politieke kennis. Daarom ontwikkelde de openbare omroep ook een stemtest die specifiek gericht was op jongeren: de VRT Jongerenstemtest, in samenwerking met het VRT jongerenplatform NWS NWS NWS. Onderzoek toont immers aan dat hoe vroeger je ‘mee’ bent met de politiek, je later ook meer politiek zal participeren, wat als wenselijk wordt geacht in een liberale democratie (Delli Carpini, 2000). Om de politieke participatie de komende decennia structureel te verhogen, is het daarom belangrijk dat jongeren over voldoende politieke kennis beschikken om het reilen en zeilen van de politieke wereld te snappen en een geïnformeerde stem uit te brengen.

De Jongerenstemtest verschilde zowel qua inhoud als vorm van de algemene stemtest. Zo bevatte ze andere stellingen, was ze visueel gericht op jongeren met meer interacties zoals informatiekaartjes, en werd er meer diepgaande informatie verschaft. Deze aanpassingen zijn mogelijks niet alleen voor jongeren nuttig. Het zou ook kunnen dat andere doelpublieken baat hebben bij een bredere omkadering van de stellingen, of een kleurrijk visueel aantrekkelijk design. Het tweede doel van dit onderzoek was dan ook om te onderzoeken of stemtesten met een minder traditioneel ontwerp een grotere invloed hebben op politieke kennis.

Het onderzoek dat we bij een groot aantal deelnemers van het Burgerpanel opzetten, zette dus twee onderzoeksvragen centraal. Ten eerste werd onderzocht in hoeverre de partijpositiekennis (PPK) werd beïnvloed na het invullen van een stemtest. Dit is de eerste en voornaamste vraag die we met dit onderzoek wilden beantwoorden. Er is reeds onderzoek gedaan naar de invloed van stemtesten op politieke kennis, met name de kennis over politieke partijen (zie bijvoorbeeld: Heinsohn et al., 2019; Kamoen et al., 2015; Kamoen & Liebrecht, 2022; Schultze, 2014), maar experimenteel onderzoek is naar dit onderwerp nog niet gevoerd. Dit is dan ook het eerste onderzoek dat op experimentele wijze deze causale relatie onderzoekt in Vlaanderen.

Ten tweede werd er onderzocht of een stemtest met een minder traditioneel ontwerp een sterkere invloed heeft op partijpositiekennis (PPK). Dit is, voor zover wij weten, nog niet onderzocht. Dat betekent niet dat het een irrelevante vraag is: meer en meer stemtesten experimenteren met andere opmaken en stijlen, zonder dat er daadwerkelijk onderzocht is of dit een effect met zich meebrengt.

Deze twee vraagstellingen lagen aan de basis van ons onderzoek, dat we tussen 4 en 14 april 2024 uitvoerden. We formuleerden op basis van eerder onderzoek twee concrete verwachtingen (hypotheses).

Hypothese 1: Wanneer iemand een stemtest invult, stijgt de partijpositiekennis.

Het mechanisme achter deze verwachting bouwt verder op literatuur over de ‘rationale kiezer’ en het belang van partijpositiekennis om een geïnformeerde stemkeuze te maken (Downs, 1957). Naast het tonen welke partij het meeste overeenkomt met iemands voorkeuren, bevat een stemtest ook heel veel informatie over de standpunten van de partijen. Zo kan je tijdens het invullen van de stellingen de (geanonimiseerde) antwoorden van de partijen doornemen, maar kan je – en vooral dat is belangrijk voor dit onderzoek - op het einde van de stemtest alle partijstandpunten eenvoudig vergelijken met je eigen antwoord. We verwachten dus dat wanneer mensen deze opportuniteiten

aangrijpen en aan de slag gaan met deze informatie, er een stijging in partijpositiekennis zal plaatsvinden. Op basis van dit mechanisme zijn er al enkele studies die wel degelijk een positief effect vinden op politieke kennis (Heinsohn et al., 2019; Kamoen et al., 2015).

Hypothese 2: Wanneer een stemtest visueel aantrekkelijker is en meer uitleg bevat, zal het positieve effect op kennis sterker zijn.

We verwachten dat de inhoudelijke en vormelijke aanpassingen zullen zorgen voor een grotere invloed op politieke kennis. Zo kan het zijn dat wanneer een stemtest een voor velen vertrouwde mediaomgeving overneemt, zoals bijvoorbeeld het sociale mediaplatform Instagram, haar gebruikers ook eenvoudiger informatie kunnen opnemen. Daarnaast zou het kunnen dat in gewone stemtesten er vaak concepten of stellingen zitten die niet even duidelijk zijn voor alle kiezers. Dit kan het leerproces afremmen of moeizamer doen verlopen. Door de concepten uit de stellingen beter te verklaren kan dit probleem verholpen worden. Deze twee aanpassingen zijn beiden gebeurd in de jongerenstemtest, waardoor het invullen van die stemtest een grotere invloed op politieke kennis zou kunnen hebben.

2. Opzet van het onderzoek

Het onderzoek maakte gebruik van een zogenaamd ‘survey-embedded experiment’ – een experiment ingebed in een enquête. Voorafgaand aan het versturen van de enquête werden de deelnemers van het Burgerpanel willekeurig toegewezen aan één van drie groepen:

- een controlegroep, die geen stemtest zou invullen;
- de eerste experimentele groep, die de algemene stemtest van de VRT en mediahuis zou invullen;
- de tweede experimentele groep, die de jongerenstemtest van de VRT (NWS.NWS.NWS) zou invullen

Zo kunnen we de invloed van twee verschillende stemtesten vergelijken met het niet invullen van een stemtest, met name de vergelijking tussen de controlegroep en experimentele groepen. Daarnaast kunnen we ook de effecten van de twee stemtesten onderling vergelijken, met name de vergelijking tussen de twee experimentele groepen.

In een experimentele studie wordt steeds een stimulus toegediend die een invloed zou kunnen hebben op een andere variabele. De stimulus in onze studie was het invullen van de algemene stemtest en de jongerenstemtest. Politieke kennis, met name partijpositiekennis, was onze variabele waarvan we verwachtten dat die beïnvloed zou worden door het invullen van deze stemtesten. Om dit te meten vroegen we aan alle respondenten om voor zes stellingen aan te geven welke van de zeven grootste Vlaamse partijen (CD&V, Groen, N-VA, Open VLD, PVDA, Vlaams Belang en Vooruit) het eens of oneens waren met deze stellingen. De stellingen waren de volgende:

Stelling	Stemtest of Jongerenstemtest	Links of rechtse formulering	Socio-economisch of socio-cultureel
De beperkingen om stikstof uit te stoten, moeten versoepeld worden.	Stemtest	Rechts	Socio-cultureel
Stakers mogen de toegang tot bedrijventerreinen niet afsluiten.	Stemtest	Rechts	Socio-economisch
Mensen met een groot vermogen (veel geld of veel bezittingen) moeten meer belastingen betalen.	Stemtest	Links	Socio-economisch
Je moet onbeperkt kunnen werken als jobstudent.	Jongerenstemtest	Rechts	Socio-economisch
De EU moet ervoor zorgen dat meer mensen op een veilige manier naar Europa kunnen migreren.	Jongerenstemtest	Links	Socio-cultureel
Het gebruik van cannabis moet wettelijk worden toegelaten.	Jongerenstemtest	Links	Socio-cultureel

Om ervoor te zorgen dat de meting zo neutraal en zuiver mogelijk was, was het vinden van een balans tussen de stellingen cruciaal. Tijdens het selectieproces van de stellingen zijn er dan ook veel afwegingen gemaakt. Zo zitten drie van de stellingen (1, 2 en 3) alleen in de algemene Stemtest en zitten de andere drie (4, 5 en 6) alleen in de Jongerenstemtest. Daarnaast is de helft van de stellingen zo geformuleerd dat het eens zijn met de stelling met een rechtse positie overeenkomt (1, 2 en 4) en de andere helft zo geformuleerd dat akkoord zijn met de stelling een links standpunt inhoudt (3, 5 en 6). Tot slot vallen drie stellingen onder de socio-culturele categorie (1, 5 en 6) en de overige stellingen onder de socio-economische categorie (2, 3 en 4).

Voor deze zes stellingen werd dus gevraagd om in te schatten of de zeven grootste partijen het eens of oneens zijn met de stellingen. Dit betekent dus dat er in totaal 42 antwoorden (6 keer 7 antwoorden) en dus ook 42 correcte antwoorden zijn. De partijen hadden zelf alle stellingen beantwoord, waardoor we konden nagaan in welke mate respondenten de positie van partijen op de stelling correct konden inschatten. Voor elke deelnemer aan de studie werd dan berekend hoeveel correcte antwoorden werden gegeven. Dit vatten we dan samen in een schaal van 0 (alles fout) en 1 (alles juist). Het is deze score die de centrale variabele vormt in ons onderzoek.

Tot slot duiden we nog graag even de verschillen tussen de twee stemtesten die centraal staan in dit onderzoek. Ten eerste valt er op te merken dat er grote verschillen zijn tussen de stemtesten op vlak

van ontwerp. Zo kent De Stemtest een eerder sobere opmaak, terwijl de Jongerenstemtest meer gebruik maakt van kleuren en vormen. Wat ook opvalt op vlak van ontwerp is dat, net zoals op het socialemediaplatform Instagram en het jongerenplatform NWS NWS NWS, de Jongerenstemtest gebruik maakt van verschillende infokaartjes met duiding over de stellingen. Dit is voor velen een vertrouwde omgeving en zou dus ook het gebruik kunnen vereenvoudigen.

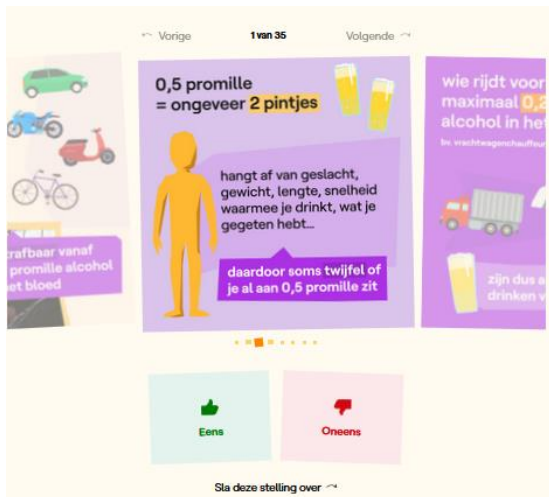

Figuur 1: Voorbeeld uit De Stemtest. De lay-out is sober en er wordt zeer beperkt uitleg gegeven bij de stellingen.

Figuur 2: Voorbeeld uit Jongerenstemtest. Visueel aantrekkelijk design in een gekende omgeving.

Ten tweede valt op te merken dat de Jongerenstemtest veel meer informatie bevat dan de algemene Stemtest. Zo wordt er meer uitgelegd waarover de kern van de stelling gaat, terwijl De Stemtest alleen af en toe ingaat op woorden en begrippen die moeilijker te begrijpen zijn. Het zijn dus deze twee veranderingen – de inhoud en de vorm – waarvan we verwachten dat het invullen van een jongerenstemtest een groter leereffect op partijpositiekennis kan teweegbrengen.

Figuur 3: Voorbeeld van bijkomende uitleg bij een stelling uit de Jongerenstemtest.

3. Voornaamste bevindingen

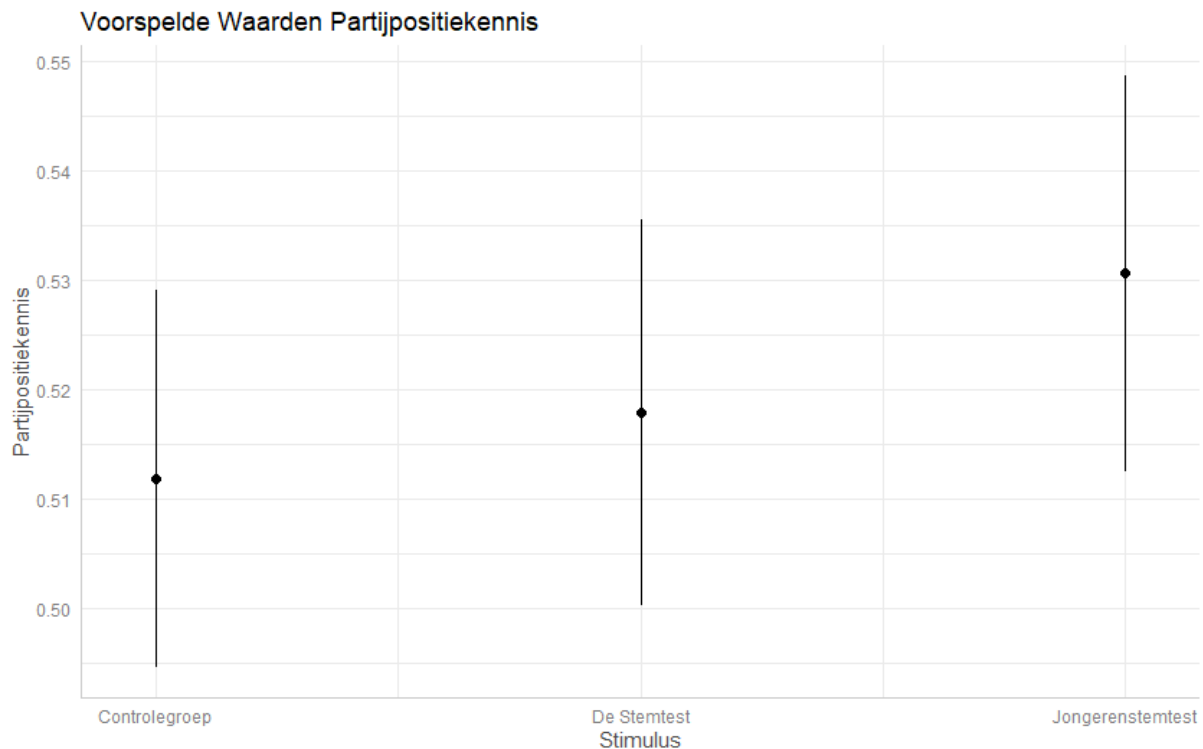
In totaal werden 2770 leden van het burgerpanel uitgenodigd, en namen 812 mensen deel die alle vragen die we nodig hebben in de analyse beantwoordden. Dit komt overeen met een respons van ongeveer 29%, wat vergelijkbaar is met andere onderzoeken die op het Burgerpanel werden uitgevoerd. In de analyse gaan we met de antwoorden van die deelnemers aan de slag.

Hieronder geven we de resultaten weer: deze zijn gebaseerd op een regressieanalyse, een statistische analysetechniek om na te gaan hoe verschillende factoren met elkaar samenhangen. Hypothese 1 verwachtte dat deelnemen aan een stemtest de partijpositiekennis verhoogt. Zoals Figuur 4 toont hebben mensen die een stemtest ingevuld hebben op het eerste zicht een hogere partijpositiekennis. Alleen is dit verschil heel klein (0.01 op een totale score van 1) en niet statistisch significant. Daarom concluderen we dat er in het algemeen geen verschil vast te stellen is. De eerste hypothese is daarom niet bevestigd. Dit kan komen doordat de deelnemers van het burgerpanel al erg sterk geïnteresseerd zijn in politiek, en wellicht al veel kennis hebben.

Figuur 4: Invloed op partijpositiekennis

Wanneer we naar Hypothese 2 kijken valt er wel een verschil op te merken. Deelnemers aan de studie die de jongerenstemtest invulden hebben een hogere score op partijpositiekennis dan respondenten die de algemene stemtest invulden. Dit verschil is iets groter maar nog steeds beperkt met een waarde van 0.02 op 1 en is significant. De invloed van de gewone Stemtest is niet significant. We kunnen dus concluderen dat enkele aanpassingen maken aan een stemtest zodat ze eenvoudiger te begrijpen zijn en visueel aantrekkelijker zijn wel degelijk voor een sterkere invloed op kennis zorgt.

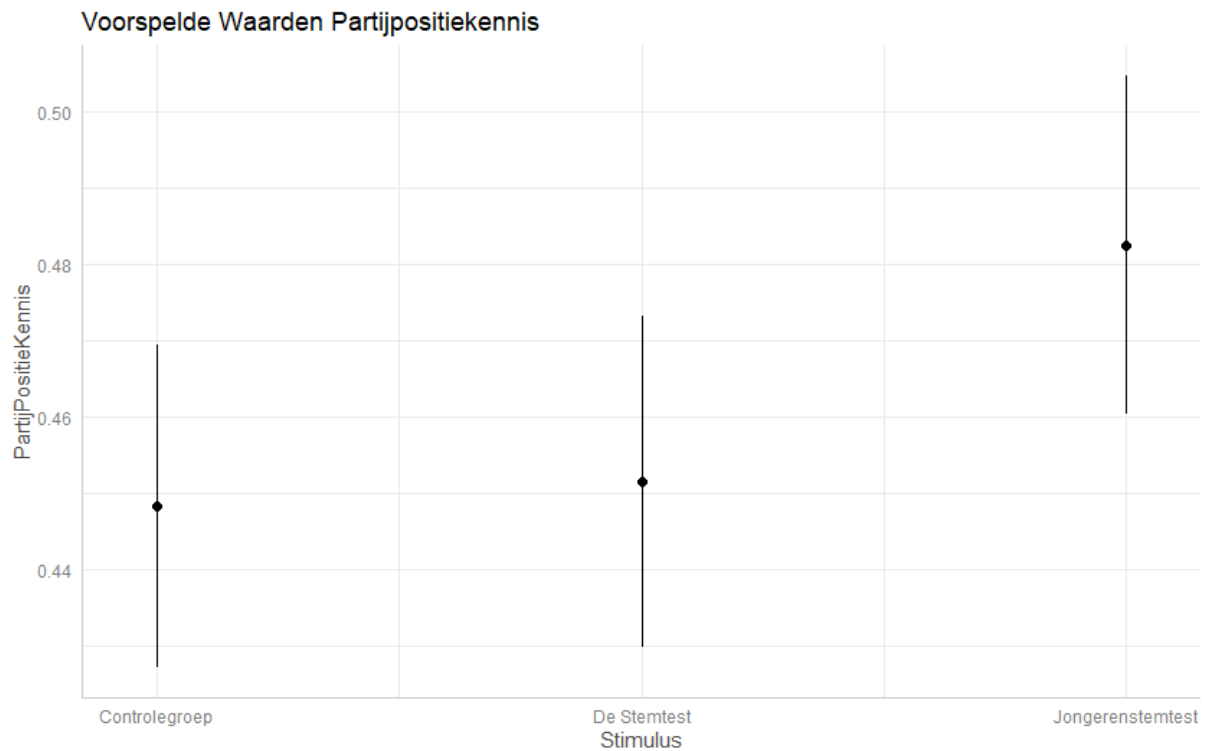

Figuur 5: verschillende invloeden op partijpositiekennis tussen experimentele groepen

Tot slot willen we even terug komen op de manier waarop we partijpositiekennis hebben gemeten. Zoals eerder vermeld deden we dit aan de hand van zes stellingen, waarvan drie in De Stemtest zaten en drie onderdeel van de Jongerenstemtest waren. Het theoretisch idee achter de verwachting dat een stemtest een invloed heeft op politieke kennis stelt echter dat vooral voor de stellingen die in de ingevulde stemtest zitten de kennis zal toenemen. Het is namelijk de directe confrontatie met de standpunten van de partijen in zo'n stemtest dat een effect zal hebben. Daarom is het interessant om te vergelijken of de leden van het burgerpanel die de Jongerenstemtest invulden hoger scoren op de drie stellingen die in de Jongerenstemtest zaten en vice versa.

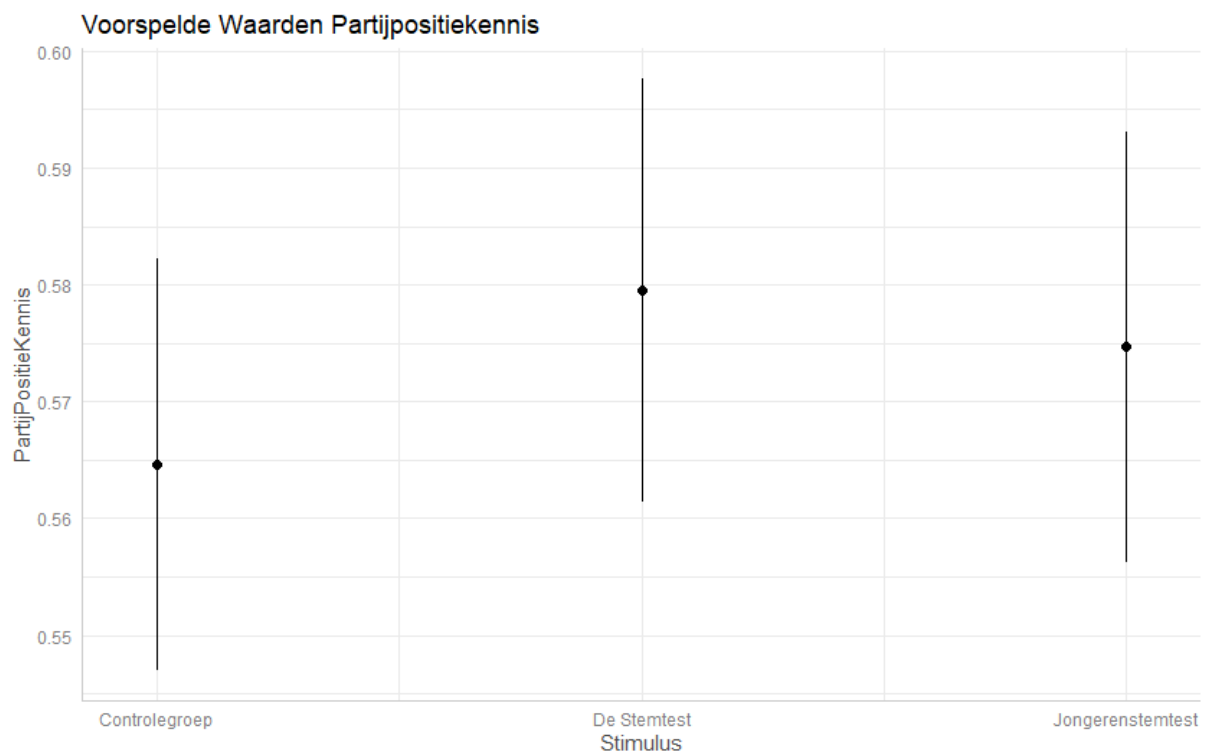
De zesde figuur geeft de invloed weer op de stellingen die alleen in De Jongerenstemtest zaten. Hier vinden we opnieuw dat de Jongerenstemtest een positief en significante invloed heeft op politieke kennis. De invloed van de algemene stemtest lijkt op het eerste zicht ook positief te zijn, maar dit effect is niet significant.

Figuur 6: invloed op de stellingen uit De Jongerenstemtest

De zevende en laatste figuur geeft dan weer de invloed op de stellingen uit de algemene stemtest van de VRT en Mediahuis weer. Ook hier lijkt het er op dat beide stemtesten een positief effect hebben. Alleen zijn beide invloeden wederom niet significant.

Figuur 7: invloed op de stellingen uit De Stemtest

4. Conclusie en volgende stappen

Alles samengevat vinden we dus beperkt bewijs dat een stemtest wel degelijk een invloed heeft op politieke kennis. Wanneer we kijken naar de Jongerenstemtest kunnen we positieve effecten terugvinden, op zowel de stellingen die alleen in de Jongerenstemtest zitten als de algemene meting die we gebruikten voor politieke kennis. De invloed van de algemenere Stemtest lijkt beperkt te zijn. Dit is interessante informatie die verder onderzocht moet worden en waar er bij het maken van de volgende stemtest, waar ook de UAntwerpen aan meewerkt, zeker rekening mee gehouden moet worden. Het zou zeker ook kunnen dat het feit dat in het Burgerpanel vooral sterk geïnteresseerde deelnemers zijn ingeschreven, ervoor zorgt dat de effecten kleiner zijn. In die zin vormt dit onderzoek dan ook een zeer conservatieve test, en is het nuttig om andere steekproeven te testen.

We wensen de deelnemers van het Burgerpanel oprecht te danken voor hun deelname: zonder jullie was dit onderzoek eenvoudigweg niet mogelijk geweest. We hopen u via dit rapport inzicht te hebben gegeven in de onderzoeksopzet, wetenschappelijke achtergrond van de studie en de voornaamste bevindingen.

5. Referenties

- Delli Carpini, M. X. (2000). Gen. Com: Youth, civic engagement, and the new information environment. *Political Communication*, 17(4), 341–349.
- Downs, A. (1957). An Economic Theory of Political Action in a Democracy. *Journal of Political Economy*, 65(2), 135–150. <https://doi.org/10.1086/257897>
- Heinsohn, T., Fatke, M., Israel, J., Marschall, S., & Schultze, M. (2019). Effects of voting advice applications during election campaigns. Evidence from a panel study at the 2014 European elections. *Journal of Information Technology & Politics*, 16(3), 250–264. <https://doi.org/10.1080/19331681.2019.1644265>
- Kamoen, N., Holleman, B., Krouwel, A., Van De Pol, J., & De Vreese, C. (2015). The Effect of Voting Advice Applications on Political Knowledge and Vote Choice. *Irish Political Studies*, 30(4), 595–618. <https://doi.org/10.1080/07907184.2015.1099096>
- Kamoen, N., & Liebrecht, C. (2022). I Need a CAVAA: How Conversational Agent Voting Advice Applications (CAVAAs) Affect Users' Political Knowledge and Tool Experience. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 5, 835505. <https://doi.org/10.3389/frai.2022.835505>
- Schultze, M. (2014). Effects of Voting Advice Applications (VAAs) on Political Knowledge About Party Positions: Effects of VAAs on Political Knowledge About Party Positions. *Policy & Internet*, 6(1), 46–68. <https://doi.org/10.1002/1944-2866.POI352>